

RAMON TURRÓ, HOME DE CIÈNCIA

Jesus Maria Bellido

J.M. Bellido, deixeble de Turró, ens fa una aproximació a la personalitat de Turró des d'una perspectiva àmplia i ens el dóna a conèixer com a educador, home de ciència i com a persona.

HA estat dit, potser agudament, que, a la nostra terra, la convivència entre els grans homes que el Cel ens fa la mercè de deixar-nos tenir i llurs contemporanis, mai no ha estat de tal intimitat, amb tal identificació de sentiments, havent-hi nivell comú de cultura, que hagi restat vivent un amic capaç d'escriure la biografia d'una gran home mort. Quan morí el Doctor FARGAS, el Doctor ESTRANY, son col·laborador i fidel amic, li escrigué la biografia. Algú assenyala el fet amb pedra blanca; tant als seus ulls, era el cas excepcional. La mort de RAMON TURRÓ haurà sorprès a l'escriptor que féu l'observació apuntada. La literatura necrològica ha estat abundosa, tota escrita per homes la convivència dels quals amb el Mestre li dóna valor de biografia veritable. Hom anuncia per a la tardor sengles sessions necrològiques que li dedicaran les Corporacions de les quals era membre. És d'esperar que temps a venir, passada la primera impressió, no mancarà qui n'escrigui la biografia, quan la publicació de les seves obres completes hagi donat a la llum el seu ideari integral, i la part inèdita de la seva obra sigui coneguda de tots.

RAMON TURRÓ és, doncs, una excepció: són molts els homes que han conviscut amb ell, que el coneixien. I això s'esdevé perquè a l'ensenyament que el biòleg, el filòsof, el ciutadà, RAMON TURRÓ ha estat el Mestre, en una extensió i amb una intensitat desconegudes fins a ell. Per això, hom ha pogut dir que encara que tota l'obra turroniana escrita no hi fos, la persona de RAMON TURRÓ fóra igualment interessant i digna de la posteritat.

La mort de RAMON TURRÓ ha palesat quina era la seva virtut més preclara, el do que en ell excellia més. Mai no tingué, en el professorat, una situació oficial que li assegurés nombrosos

alumnes; però sabé atreure'ls. Metges, biòlegs i estudiants formaren, més de trenta anys, en els bancs de la seva aula i a les taules del Laboratori, la nombrosa plèiade de deixebles que TURRÓ ha iniciat. La veritable vocació de TURRÓ ha estat l'ensenyança. En la funció de Mestre posava la mateixa passió que posava en totes les seves coses. La seva feina docent ha estat tan eficaç, que hom no imagina que l'avenç actual de la Medicina catalana hagués estat possible sense dos homes, SALVADOR CARDENAL i RAMON TURRÓ, que amb tant desinterès i bona voluntat han exercit quasi mig segle de mestratge. La passió i la bona fe que posava en l'ensenyament, les posava també quan encaminava i aconsellava als que, voluntàriament sotmesos a la seva direcció, desitjaven iniciar-se en la recerca original, en Fisiologia i en Bacteriologia. El seu amor als alumnes era tan gran com el respecte que per ells sentia. Mai no refusà els seus consells a ningú, però mai no coaccionà els seus deixebles; els deixava la més omnímoda llibertat i el seu lloc de Mestre i cap dels treballs, el conservava a còpia de bondat i d'atenció paternal. Col·laborar, en un pla d'igualtat, amb els joves que anaven al seu laboratori, era per a ell el màxim plaer. Per tot això, quan mort en JAUME PI SUNYER hagué d'abandonar la Facultat de Medicina i passà a regentar el Laboratori de Bacteriologia de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques, i després dirigí el Laboratori Municipal, sempre els seus laboratoris han estat els fogars més intensos de la Medicina científica catalana, on acudien metges, farmacèutics, veterinaris, estudiants i biòlegs; a la recerca d'ensenyaments i també de calor espiritual. Jo recordo que cap al 1907, als començos de la meua vida de professorat, quanta

joia era per a mí anar algunes tardes, amb els meus deixebles de la Facultat de Medicina, a visitar el Laboratori del Parc—com tothom diu del Laboratori Municipal—, i ésser rebuts per en TURRÓ, i fer-los veure la vida, un xic abigarrada potser, però plètòrica del rusc se-dejant de saber i remorós de feina que era i és encara el laboratori que dirigia en TURRÓ. De vegades, els vells deixebles d'en RAMON TURRÓ s'alçaren contra el Mestre, i foren grans les ingratituds; llavors, més gran fou encara la fe i la passió amb què TURRÓ es lliurà a l'ensenyament dels deixebles nous. Pel Parc han passat centenars d'alumnes: la llista fóra inacabable.

Ultra de la influència directa sobre els matriculats als seus cursos i damunt els que han estat els seus assistents, el mestratge d'en TURRÓ ha influït sobre tots els metges i biòlegs catalans, i espanyols en general. Adhuc en les polèmiques sostingudes (especialment en les dues més violentes: la sostinguda amb FERRAN, i l'altra amb ocasió de l'epidèmia tífica de 1914) ha ensenyat, a amics i a enemics, moltíssimes coses que no devien ignorar. Quan l'epidèmia tífica donà una prova de confiança en la seva ciència: sostingué, contra tota la urbs que semblava aixecada contra ell, la doctrina correcta i científica sobre l'etiologia del flagell. Els contradictors cridaven, a voltes, més fort que ell; però amb la tossuderia que dóna el saber-se en possessió de la veritat, ell insistí, son consell fou seguit, i l'epidèmia cedí. Però la victòria no li llevà pas la santa dèria d'ensenyar; l'autoritat que li donà el triomf l'esperonà a ensenyar més encara. Aprofitant la inauguració de l'Acadèmia del Cos Mèdic Municipal, en 1917, donà en el discurs que li fou encomanat una lliçó sobre l'etiologia de la febre tifoidea, lliçó viscuda, lliçó de coses inoblidable.

TURRÓ ens ha adoctrinat amb les seves lliçons, però també amb el seu exemple. Contra el què ha estat dit, TURRÓ, sense vanitat, naturalment, ha viscut la vida de l'home de ciència, i coneixien que era un savi àdhuc els seus més accidentals contertulis de la Maison Do-

rée. El poble prou ho sabia, com ho demostra el títol popular de Doctor que li atorgà. Certament, era un home de ciència quelcom insòlit, com fou també un estudiant excepcional. La seva repugnància a acabar la carrera de Medicina, al mateix temps que treballava en el laboratori de JAUME PI SUNYER a la Facultat i aprovava els estudis de Filosofia a Barcelona i els de Veterinària a Santiago, és una prova del seu temperament gens banal. Ell no volgué passar mai el turment d'uns exàmens de Medicina Legal, tals com fins a 1918 s'estillaren. I en tingué sort d'aquesta rebequeria. No fou metge, tot i essent el mestre dels metges del seu temps; però no essent-ne, mai no es vegé arrossegat pel treball del metge tant abassegador, tant difícilment compatible amb altres activitats. I aquest estudiant mal reeixit donà cursets als quals metges i escolars assistien un any darrera l'altre, i fou el cap i el fundador de les escoles biològica i bacteriològica barcelonines, realitats nostrades que tothom reconeix.

Arribat a la maduresa, els honors i els càrrecs plogueren sobre en TURRÓ, com també, algunes vegades, les diatribes i els insults. Fou president de la Societat de Biologia i de l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya, president del Comitè de Catalunya de l'Associació Espanyola per al Progrés de les Ciències, corresponsal de la "*Société de Biologie*", de la Reial Acadèmia de Medicina de Madrid, membre de l'Institut d'Estudis Catalans, de la Junta de Sanitat i de la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona. Li foren encarregades conferències inaugurals pel Congrés de Ciències de Salamanca (1923), l'Assemblea Veterinària de Barcelona (1916), l'Institut de Fisiologia (1921), i el Seminari de Psicologia de la Mancomunitat (1922). Segurament els que conegueren el bohemí de la capa ratada que en TURRÓ fou cap a l'any 1890, els estranyaria veure'l semblar un personatge seriós, membre d'Acadèmies i juntes oficials. Però el bohemí no desaparegué mai del tot. Quantes vegades fou ell, president de cenacles de joves, el més jove de tots per l'es-

perit! Ell creia, i així ho aconsellava als seus amics i deixebles, que els homes han d'ocupar els llocs en els quals poden ésser útils i servir els interessos del comú, àdhuc en les corporacions en les quals la companyia, potser pintoresca, fa poc desitjable el pertànyer-hi. Però amb el mateix lícit orgull ostentava el seu modest títol de veterinari que el de membre dels cossos savis dels quals era part. El discurs inaugural de l'Assemblea de Veterinària de Barcelona, on vindicà eloqüentment la noblesa del títol que tantes vegades li havia estat tirat en cara com un estigma, ho demostra a bastament. Els veterinaris ho agrairen, i en tota la península és considerat TURRÓ com la màxima glòria de la modesta professió.

He dit que fou un home de ciència insòlit. Odiava la bibliografia. Potser aquesta afirmació haurà semblat una heretgia a més d'un jovenet, de les brevíssimes notes de tres planes del qual, dues són de bibliografia. Certament TURRÓ llegia, i molt, i feia ús del formidable mitjà d'informació viva que és la conversa amb els competents. Més d'un cop li havíem sentit dir que lo interessant és la idea aliena, no el volum, l'any, la pàgina en què va consignada. La seva biblioteca era força semblant a la famosa del poeta reusenc Bartrina: l'ordre n'era absent, i els fragments de llibre hi abundaven més que els llibres sencers. El relligador hi havia tingut poca feina. Però era admirable la seva facultat d'analitzar el què llegia: pot dir-se que expremia els textos interessants, i en treia sucs que el propi autor no hauria sospitat. La fàcil erudició no el portava, com a tants d'altres, per camins tortuosos a objectius ignots: sempre marxava dret al seu fi, guiat pel més essencial dels treballs dels altres i dels propis, sense perdre mai de vista la necessitat que la ciència sigui, no un recull de fets inconexes, sinó una doctrina lògica i alhora congruent amb la realitat.

Fins a ell, àdhuc en el segle XIX que fou fecund en homes aciençats i excèntrics alhora, homi pot dubtar si mai a Catalunya ningú no havia adoptat, davant de la ciència i dels fets, l'actitut única possible en un savi digne d'a-

quest nom. Entre nosaltres, en Biologia, hi havia hagut homes, com COLL I PUJOL, cantors inflamats de les glòries de la ciència que ben lluny de casa nostra feien LUDWIG i CLAUDE BERNARD i les llurs escoles. Altres, com LETAMENDI, encastellats en les concepcions de llurs intelligències àgils, brillants i renyides amb la servitud del treball experimental, blasmaven de tot el què es feia a fora i en negaven la certitud. TURRÓ fou el primer que ens ensenyà a no ésser ni ditirambistes ni blasadors de la ciència aliena: ensenyà a fer ciència pròpia, instruint els joves en l'art de saber recercar els fets, observar-los bé i pensar pel propi compte davant d'ells. Per tal motiu, entre nosaltres, el titular-se deixeble de TURRÓ és una garantia de formació professional d'experimentador, d'enemic de teoritzacions, de defensor de la veritat científica on hom cregui que es trobi.

No m'escau de dir res de l'obra psicològica i filosòfica de RAMON TURRÓ, malgrat que la primera hagi influït tant en les orientacions de la nostra escola de Fisiologia. Escatir si TURRÓ era positivista o neoescolàstic, esmentar-lo com a exemple de la influència que en tot temps té la Ciència en la veritable Filosofia, és tasca que jo no sabia dur a digne terme. Però no sé estar-me de fixar un fet: com els veritables filòsofs, TURRÓ no escriu de Filosofia fins als darrers anys, ja entrat en la vellesa. Si Filosofia és síntesi, si és superació de les dades científiques de cada moment de la història dels homes, no pot haver-hi filòsofs joves. A la nostra terra, on hem vist el fracàs de més d'un literat de trenta anys, que volia subvertir els conceptes de les gèneres anteriors a la seva, en nom de quatre improvitacions fàcils i de mitja dotzena de *mots à l'heure* mal païts, l'exemple de contenció de TURRÓ, no escrivint fins haver madurat el seu pensament, té un alt valor d'exemplaritat. Recerquin els altres el veritable significat i la importància de l'obra filosòfica de TURRÓ: sigui'm, però, permès, de remarcar aquesta prova de la fortitud intel·lectual del nostre Mestre.

RAMON TURRÓ fou un escriptor fàcil i precís, un veritable estilista, en castellà i en ca-

talà. Alguns dels seus escrits són peces mestres, com el discurs de contestació al d'ingrés d'August Pi Sunyer a la Reial Acadèmia de Medicina, en 1910. Segons TURRÓ, el llenguatge ha d'ésser el vestit de les idees, no el comandador del pensament. I el llenguatge, en l'obra turroniana, es plega, dòcil com una clàssica túnica, al contingut de la frase. Però tant com en els seus escrits, brillava l'enginy de TURRÓ en la conversa, àdhuc la conversa de cada dia, íntima, abandonada. En les inacabables converses seves de noctàmbul, *causeur* infadigable, féu el seu català instrument de discussions de tota mena, vehicle apte del seu pensar. No era, doncs, d'estranyar que el dia que es decidí a escriure en la seva llengua materna, ben poc podessin ensenyar-li els literats més exigents.

La suggestió que exercia sobre els auditoris de les seves conferències, era extraordinària. De vegades, entrava a la sala tremolant, com un minyó que va a passar el seu primer examen; però als pocs minuts, era el senyor de l'auditori, el qual seguia afanyós la seva dissertació. Jo recordo, especialment, les seves conferències de Madrid, en 1917, i la sessió homenatge que la nostra Societat de Biologia li dedicà en 1922. Ambdues voltes la fatiga física a què fou sotmès no li féu perdre el domini de l'auditori; els dos públics, tan diferents, es sentiren igualment captivats. I és que, en aquests últims anys de la seva vida en què la vellesa, sense llevar virior a la seva paraula i concisió als seus conceptes, l'auriolava d'una melangia simpàtica, àdhuc els que menys el coneixien, sentien establir-se entre ells i el conferenciant, aquest lligam indefinible que crea l'interès i l'afecte entre públic i orador.

RAMON TURRÓ, tot i haver ensinistrat en tècniques precises, com són les bacteriològiques, a moltes generacions, no era pròpiament un tècnic: tenia massa intel·ligència i era massa llatí per ésser-ho. Apreciava, però, la tècnica i la destresa en tot el llur valor. Com a pensador, com a raonador, com a polemista,

era insuperable. El seu mètode de treball era, perdoni el lector l'expressió, anàrquic. Treballava a hores sempre diferents, moltes un dia, no cap un altre. Tant a l'entressol del Notariat com a la apacible torre de Sant Fost, les més altes hores de la nit, de tornada de la tertúlia, el sorprenien llegint i escrivint; ben sovint, de la nit en féu dia. La seva principal preocupació fou sempre la sort dels seus treballs científics, la marxa de les recerques que encomanava als seus deixebles. Quan ell moria, a l'Institut de Fisiologia treballaven, en JOSEP PUCHE sobre tot, i hom hi treballa encara, en la demostració objectiva de la seva tesi sobre l'origen de la fam i de la sed. Els fisiòlegs es mostren remisos en acceptar de pla la tesi de TURRÓ: unes experiències de CANNON, en part la contradueu. TURRÓ no volia morir sense haver dit la darrera paraula sobre aquesta qüestió. Aquest desig ens dóna la mesura de com el seu esperit tenia el tremp d'una ànima de savi.

Afegiu al què he dit, i al que diran els altres companys que col·laboren en aquest número de *CIÈNCIA*, que RAMON TURRÓ tenia, per a tots els que a ell s'acostaven, totes les tendreses que un pare i un mestre poden tenir. Caràcter apassionat i impetuós com el seu, semblava meravella com s'interessava per les coses dels altres, dels seus deixebles i amics, i com fruïa de les llurs alegries i penava en les llurs tristesses. La mort de MANUEL DALMAU, cop que rebia la seva escola en un dels homes més prometedors i més addictes, l'afectà profundament. Entre nosaltres, solament un home de cor com ell, podia fer la seva tasca cabdal: deixar constituïda una escola científica, fer-la viure vint-i-cinc anys, i morir veient-la, malgrat les adversitats, ferma i prometedora. A tal resultat, tant com l'obra escrita de TURRÓ hi ha contribuït, la seva obra mestra: la seva vida puríssima d'home de ciència i d'home de cor.

Jesús M. Bellido

* Jesús Maria Bellido i Golfenichs (1880-1952). Metge, veterinari i polític. Deixeble d'en Ramon Turró. Catedràtic de fisiologia a Saragossa (1914) i a Granada (1920), i després de farmacologia a Barcelona (1930). Col·laborà intensament amb August Pi Sunyer en la fundació de l'Institut de Fisiologia. Membre de la Societat Catalana de Biologia, de l'Acadèmia de Medicina de Barcelona i d'Acció Catalana Republicana. Intervingué en les tasques dels congressos de metges de llengua catalana i en l'estructuració de la Universitat Autònoma de Barcelona. Els seus treballs científics versaren fonamentalment sobre fisiologia renal i l'estudi de l'electrocardiograma, disciplina mèdica de la qual fou introductor a Catalunya.